

**'Als de goegemeente het goed vindt,
moet er wel iets mis zijn'**

Deze zomer neemt het Groninger Museum afscheid van zijn huisontwerper Swip Stolk. Met een overzichtstentoonstelling en een boek wordt de deur vrolijk in het slot gegooid. Tijd voor iets nieuws, vindt ook de ontwerper die in zijn werk pendelt tussen Michelangelo en Walt Disney. Een gesprek over Stolks afkeer van clubs en pedagogie, over de meest vreselijke letter van de wereld, over gabbers, draken en vrijheidsdrang. 'Ik heb niet de behoefte om dwars te liggen, wel de neiging om buiten de paden te treden.'

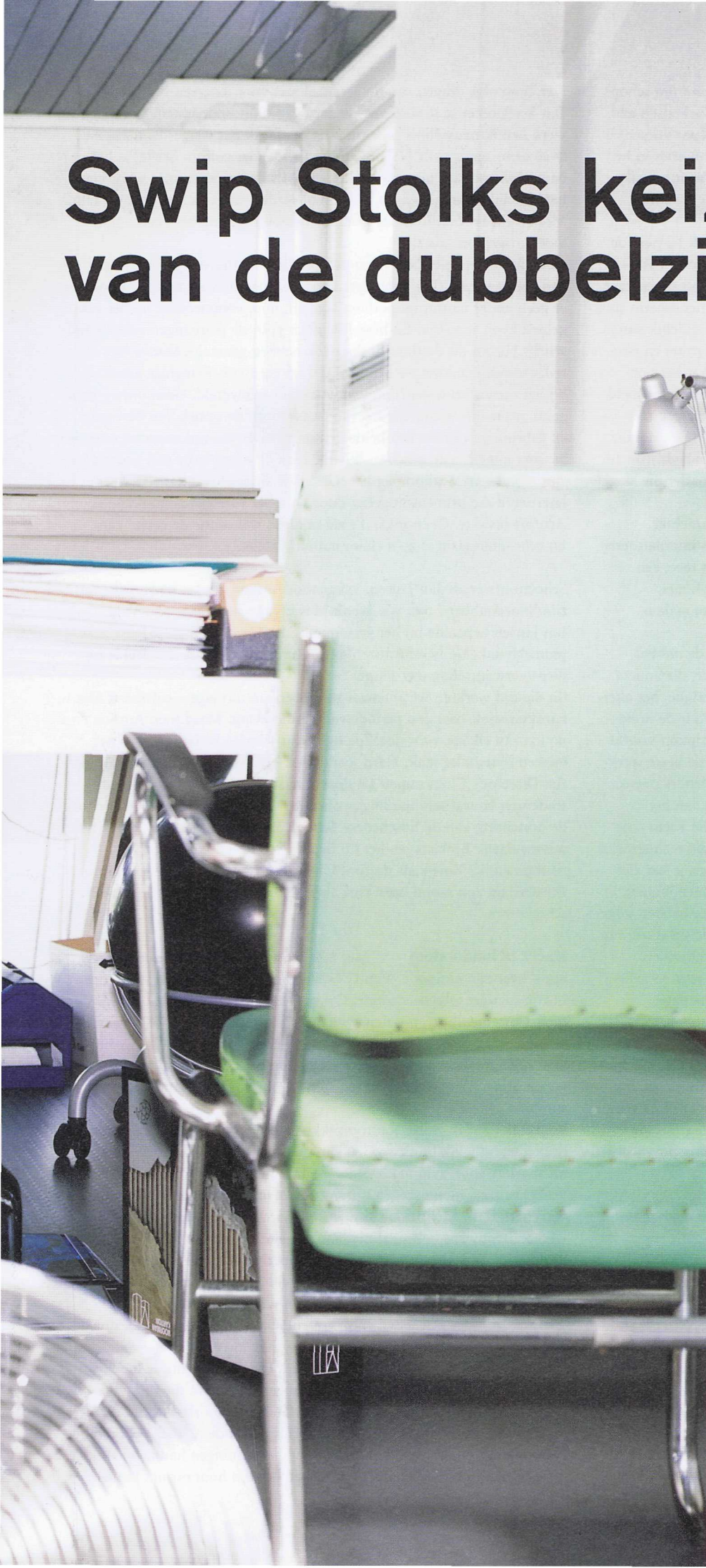
Gert Staal

portretfotografie:

Martine Stig (SOLAR)

Swip Stolks keizerrijk van de dubbelzinnigheid

Op de vloer van zijn woonkamer in Zaandam heeft grafisch ontwerper Swip Stolk zijn professionele geschiedenis in stapels uitgespreid. Ruim dertig jaar werk ligt er gesorteerd om te worden gebruikt in een monografie en dient tegelijk als materiaal voor de solotentoonstelling die vanaf 9 juli in het Groninger Museum te zien is: 'Swip Stolk: Master Forever'. Her en der tussen bergen drukwerk en correspondentie steken bekende beelden uit. Hij pakt een verrassend hedendaags uitzijnde catalogus op die in de vroege jaren zeventig het constructivistische Nederlandse sieraad documenteerde. De armbanden en colliers van Gijs Bakker, Emmy van Leersum, Nicolaas van Beek en andere tijdgenoten staan in zwart-wit afgedrukt op een bruin kartonnen cover en velletjes als uit een kaartenbak. 'Aardig modern geworden, vind je niet?' zegt Stolk treiterig. Er liggen ontwerpen voor het 'totaalconcept' Vara Visie, gesymboliseerd door een fiere haan met kloten waarmee hij eind jaren zeventig de omroepwereld schokte; de recente huisstijl voor kunstenaar en 'brutale sodemieter' Micha Klein; het modetijdschrift Dutch; poëtische catalogi voor de galerie Flatland; de 'bijbel' voor fotograaf Serrano en natuurlijk ook zijn andere werk voor het Groninger Museum dat in postervorm de muren van de huiskamer domineert. Veel ontwerpen uit de reeks Business Art/Art Business en het affiche waarmee de modetentoonstelling van Azzedine Alaïa werd aangekondigd. Werk dat niet eens zozeer een stijl als wel een onmiskenbaar handschrift verraadt. Tegen de grote stroom, tegen de conventie. Wanneer visuele spaarzaamheid de waan van de dag bepaalt, pakt hij ongenadig uit. En als alle condities pleiten voor grafisch spierballenvertoon neemt de ontwerper gas terug. Zijn werk huldigt de pertinente wens te verbluffen en te doen huiveren en houdt tegelijk het ambachtelijk vakmanschap hoog. Stolk combineert graag meerdere druktechnieken in dezelfde publicatie. Hij experimenteert met materialen en lithografie op een manier die toeleveranciers nog wel eens de stuipen op het lijf jaagt. 'De computer heeft het verhaal van de vormgeving niet werkelijk veranderd, maar bijvoorbeeld ten aanzien van de visuele reikwijdte zijn de mogelijkheden wel groter geworden. Mijn voordeel is dat ik in de mind in de lithografie kan kruipen, zonder dat ik alle technische ins en outs weet. Die kennis kan ik nu samen met Carlo Elias en Edgar Smaling op het beeldscherm uitbuiten.'

Vijf minuten praten volstaan om te beseffen dat zijn kwajongensstreken zeker niet alleen uit recalcitrantie geboren worden. 'Ik heb niet de behoefte om dwars te liggen, wel de neiging om buiten de paden te treden.'

Telkens het onbekende verkennen.' Uiteindelijk gaat het niet om schoppen, maar om wakker schudden. Wie schrikt, twijfelt of esthetisch aan het rillen wordt gebracht, gaat kijken. En wie kijkt is vatbaar voor communicatie. 'Ik heb een erfenis van zoeken naar confrontaties in het vakgebied van de visuele communicatie. Met het plaatje heeft het allemaal niets te maken. Met het begrip van communicatie des te meer.'

Digitale blinde muur Zijn website laat zien hoe sterk bij hem de verbinding is tussen communiceren en ondergraven. Achter de URL www.swip-stolk.nl begint het wachten. Langzaam kruipt het percentage binnengehaald beeld omhoog: 12%... 14%... 17%... Op het scherm staat dan al enige tijd een gestileerde roodmetalen draak die geleidelijk van kleur verschiet. Het rood wordt goud, dan groen, blauw, paars en roze. En als we bijna de 100% hebben bereikt – zou ie weer naar het oorspronkelijke rood terugkeren? – speelt het kameleoneffect zich versneld af. Het beeld blijft vervolgens van kleur verschieten, maar biedt geen gelegenheid meer tot verdere navigatie. Aan weerszijden van de draak, die de vorm heeft van een gotische S, staan de s-en uit de bedrijfsnaam (Studio Swip Stolk) en de tekst '1st Line, 2nd Use'. Ook onder die slogan zit niets verstoppt.

Swip Stolks digitale voorgevel blijkt een blinde muur waarachter armoede of rijkdom verstoppt kan liggen: we zullen het als internettoerist niet te weten komen. Stolk: 'Aan competities doe ik nooit mee, een portfolio sturen naar een nieuwe opdrachtgever doe ik ook niet.' Over nieuw werk hoeft hij zich desondanks geen zorgen te maken: 'Heb ik geen opdrachten, dan maak ik ze.'

Het digitale beeldmerk, legt hij uit, speculeert bewust op de dubbelzinnigheid. Niet toevallig koos hij voor een oosterse draak, die anders dan bij ons geassocieerd is met 'het koninklijke, het keizerlijke, het allerhoogste'. 'Die gotische S staat voor mij voor het gilde, voor de noodzaak van ambachtelijkheid. In het tijdperk dat aan de computer vooraf ging, was ik met mijn achtergrond als illustrator één van de beste werktekenaars. In die tijd heb ik met de hand ontzettend veel letters ontworpen. Dat geeft een heel solide basis. Of neem de kwaliteit van het drukwerk dat Snoeck maakte voor de catalogus van Micha Klein – de scherpste, de intensiteit van de kleur en dat voor beelden die rechtstreeks uit Micha's computer komen. Ik weet dat het kan, maar als je het ziet geloof je je ogen niet. En de catalogus van kunstenaar Mary Waters: het lasersnijwerk waarmee we een kantpatroon in de cover hebben uitgesneden. Mensen die een beetje kunnen kijken, zien daar de kwaliteit van. Ook als zij het bijzondere van zo'n techniek niet helemaal kunnen schatten. Zelfs bij de selectie van de vijftig bestverzorgde boeken is het opgevallen.' Geen woord over de hermetisch gesloten homepage. 'D'r gebeurt toch wel wát?' is zijn enige reactie.

Bloedgabbers 'Visuele irritatie' luidde de term die de catalogus 'Holland in vorm' in 1987 op het werk van Swip Stolk van toepassing verklaarde. De ontwerper zelf introduceerde deze notie in 1971 in een van zijn kalenders voor De Boer en Vink en haalde zich daarmee de woede op de hals van oude kanonnen als Dick Dooijes. Zijn provocatie werd ervaren als vloeken in de kerk.

Stolk werd in 'Holland in vorm' ondergebracht in een cluster ontwerpers met generatiegenoot Anthon Beeke en met Gert Dumbar. De vlaggendragers van het nieuwe designélan stelden plezier en associatie tegenover de rationele overdracht van informatie waarmee bureaus als Total Design de ontwerpwereld sinds het midden van de jaren zestig hadden geprofessionaliseerd en wellicht ontzield.

In 1987 golden deze nieuwlichters al ruimschoots als de gevestigde orde van het Nederlandse grafisch ontwerp, al blijft dat begrip zeker in relatie tot Stolk wringen. Wil zijn werk zich wel vestigen? En wil de ontwerper de ster in zijn eigen universum zijn?

'Ik heb er geen behoefte aan de tweede paus te worden', zegt Swip Stolk beslist. 'Voor mij is grafische vormgeving een sickness, maar dan wel een heel lekkere. Ik heb de behoefte dingen te creëren voor mensen, ze echte ervaringen voor te schotelen. De ambitie voor iedereen te werken heb ik

niet. Sommige dingen zijn nu eenmaal niet voor iedereen begrijpelijk. Dat heeft zeker te maken met de aard van mijn opdrachten. Commercieel werk heb ik nauwelijks gedaan. Niet omdat ik dat weigerde, maar na twee campagnes voor NS en Citroën (beide met collega Beeke) is het nauwelijks nog op mijn pad gekomen. Misschien raakt mijn werk maar betrekkelijk weinig mensen, maar die worden dan ook wel echt geraakt. Met eenheidsworst lukt dat niet. Als de goegemeente het goed vindt, moet er wel iets mis zijn.'

De strijd tegen de erflaters van de koele informatievormgeving was er een van speels verzet. 'Die kalenders voor De Boer en Vink maakte ik omdat er geen ander natuurlijk podium was om mijn commentaar op het vakgebied kwijt te raken. En hetzelfde geldt voor de jaargangen van het tijdschrift Forum die Anthon Beeke en ik hebben gemaakt. Samen met de redacteuren maakten we een blad dat op geen enkele manier aansloot bij het verwachtingspatroon van de architectenwereld. Geen ontwerpersgelul, maar informatie die relevant was vanuit de optiek van bewoners en gebruikers van die bejubelde architectuur. In die tijd experimenteerden we met uitgestanste affiches. Ik voor het CJP – een baby met een gat in zijn mond – en Anthon met het 'Gat in de Bilderdijkstraat'. Tien jaar later werd die primeur opgeëist door Dumbar toen die zijn affiche voor Artifort maakte. Geeft niks, d'r zal er altijd wel eentje de eerste zijn. En echt interessant is zo'n claim natuurlijk niet.'

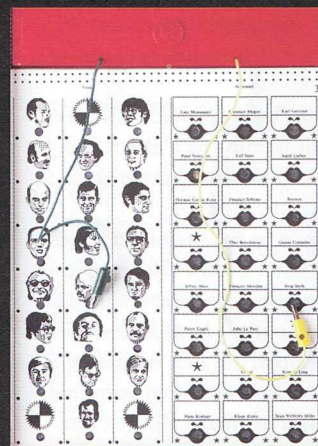
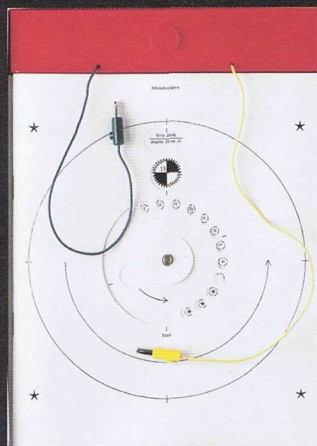
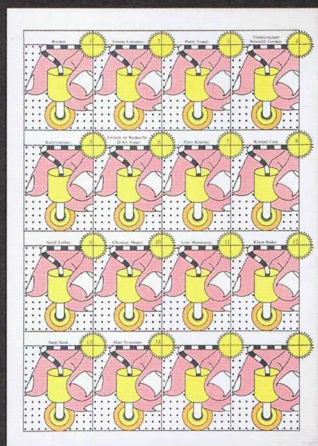
Schoenontwerper Jan Jansen, vakgenoot Anthon Beeke: hij spreekt van zijn 'bloedgabbers' met wie hij altijd is blijven samenwerken. Voor Jan Jansen bepaalde hij het verschijningsbeeld van zijn piepkleine pionierswinkeltje in de Amsterdamse Runstraat. Met Beeke deelde hij diens verwantschap met Fluxus.

'In die tijd werkten we allemaal zo'n beetje in ons eigen isolement. Dat is karakteristiek voor een periode van vernieuwing. Maar toen Anthon en ik, los van elkaar, voor dezelfde opdracht werden benaderd, was het meteen hartstikke raak. Hard werken en heel hard lachen. Samen in de Art Director's Club, samen als docent naar Enschede waar we bij de studenten vooral een houding probeerden te kweken die later leidde tot de oprichting van de Enschedese School. En het kon natuurlijk ook niet missen dat ik Beeke tegen het lijf liep. Het was een klein wereldje. Anthon en ik? Zoiets als dolfijnen: een kwestie van sonar. Als hij in Amsterdam zijn mond open trok, kon je hem hier in Zaandam horen schreeuwen.'

Macht of heldendom Met minstens evenveel genegenheid spreekt Stolk over zijn antipode Wim Crouwel die hem vanaf de eerste stappen in zijn carrière telkens steunde. Op voordracht van Crouwel meldde de toen 18-jarige illustrator zich als kandidaat-lid aan bij de GKf waar hij prompt werd geweigerd. Vele jaren later, in 1983, droeg Wim Crouwel hem opnieuw voor in het selecte gezelschap van de AGI, maar dit keer vergat Stolk, alle vereerdheid ten spijt, de inschrijvingspapieren in te sturen.

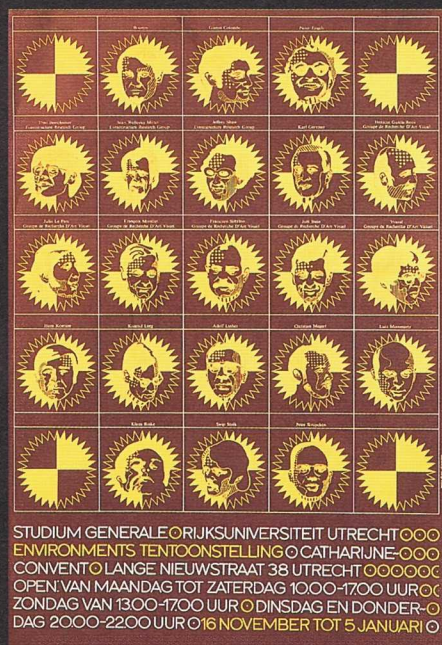
'Eigenlijk haat ik clubs. Kantoorpikken en hun belangenverenigingen. Ik ben uiteindelijk lid geworden van de bNO, niet uit diepe liefde maar uit support voor mijn vakbroeders. Van huis uit heb ik een te grote vrijheidsdrang meegekregen om me met macht of heldendom te kunnen vereenzelvigen. Met helden kon je in de jaren zestig, toen ik begon te werken, trouwens helemaal niet aankomen. Mijn broer Rob (inmiddels drukker te Amsterdam, red.) was het opperhoofd van Provo en mijn ouders hadden duidelijk linkse sympathieën. Toen mijn moeder rond mijn zestiende begreep dat ik de kunst in wilde, was haar reactie: 'Swippie, je weet wat je wil en te vreten hebben we altijd gehad, dus doe het!'

'Ze zag die drang om ongebonden te zijn. Dat is een attitude die ik waarschijnlijk pas verlies als ik instort of dement word. Tot die tijd werk ik met de besten van de besten: Jean Paul Goude bijvoorbeeld, of Serrano of Mendini. Fantastische mensen en aardig bovendien. Toen Serrano het boek zag dat ik voor zijn tentoonstelling in Groningen had gemaakt, schreef hij er iets heel moois in. Dan heb ik mijn honorarium binnen.'

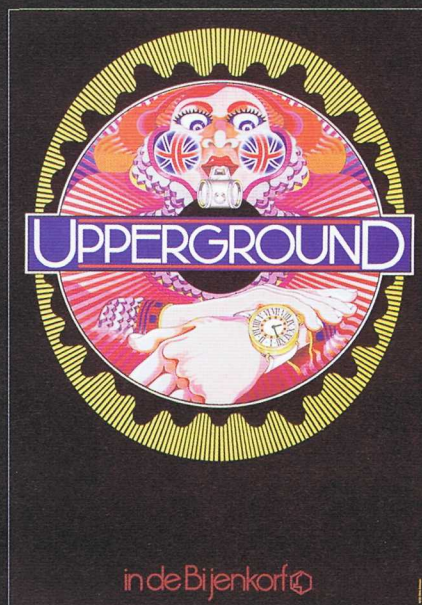

- 1 Elektrische catalogus voor eerste Environments-tentoonstelling in Nederland, Studium Generale, Rijksuniversiteit Utrecht, 1968
- 2 Affiche voor Environments-tentoonstelling, Studium Generale, Rijksuniversiteit Utrecht, 1968
- 3 Affiche voor Upperground, De Bijenkorf Amsterdam, 1969
- 4 Affiche voor Citroën, i.s.m. Anthon Beeke, 1971
- 5 Logo voor de Vara, 1977
- 6 Vara-studio

1

2

3

4

5

6

De grootste oppositie tegen het totaalconcept Vara Visie kwam van de televisiemakers: hun autonomie was in het geding

Stolk slaat ter illustratie de bekrabbelde titelpagina open, maar laat de zwarte bijbel geen seconde los. Een korte blik en dan wordt het loonzakje weer zorgvuldig opgeborgen.

‘Mensen op dat niveau, daar maak ik het voor. Vandaar ook altijd weer de zenuwen. Ik ben me er zeer van bewust dat ik hun werk alleen kan vertalen als ik het absoluut begrijp. Zou dat niet zo zijn, dan maak ik het kapot.’

‘Wim Crowwel speelde me in de beginperiode af en toe opdrachten toe die niet goed aansloten bij de werkwijze van Total Design. Het probleem dat wij als ontwerpers van een nieuwe generatie met hun methodiek hadden, was het uitsluiten van een emotionele component in de informatie-overdracht. Dat klinkt in het licht van de beeldtaal die zich sindsdien ontwikkelde vreselijk achterhaald, maar toen was het nog een strijd om duidelijk te maken dat er niet één maar duizend manieren zijn om een opdracht op te lossen.

Ik herkende dat bij wel de ‘Crouweliaan’ Jurriaan Schrofer. Met hem voelde ik verwantschap. Een uitvinder, een vernieuwer die eindeloos zat te truttelen maar dan wel met een specifieke oplossing kwam. De droom omzetten in beeldtaal. Daar zit het probleem. Want uiteindelijk is het de kwaliteit van de inschatting van allerlei communicatieve, maatschappelijke en psychologische processen die de kracht van de vormgeving bepaalt. Nooit op veilig, toegesneden op de eigenlijke vraag en met de vinger aan de pols van de tijd. Wat dat betreft blijft het een raar vak. Het resultaat mag best mooi zijn, graag zelfs, maar uiteindelijk is het belangrijker dat op dát moment het verhaal klopt, ook als een anti-beeld het beste middel blijkt te zijn. Dat je de complexiteit overwint. Iedere keer opnieuw. Je hebt nooit enig houvast aan wat je gisteren hebt gemaakt.’

Star Wars Het vak, zegt Stolk, is in de loop der jaren pluriformer geworden. De dialoog met de opdrachtgever is echter nauwelijks veranderd. ‘Drie minuten. Dan moeten we van twee kanten het gevoel hebben dat we het verhaal herkennen. Anders lukt het niet.’ Raakt hij in die eerste minuten overtuigd, dan volgt er vaak een werkrelatie van vele jaren. Dat was ook de intentie waarmee hij in 1978 als art director bij de Vara binnenliep. Samen met Vara-medewerker René Coelho startte hij een operatie die na ruim een jaar voorbereiding slechts drie maanden de televisiekijker bereikte, maar nog steeds geldt als een cause célèbre in de Nederlandse televisiegeschiedenis. Vara Visie moest het complete gezicht van de arbeidersomroep veranderen. Stolk ontwierp niet alleen het nieuwe beeldmerk maar speelde hoog spel door alle programma-onderdelen in één grote studio samen te ballen. Hij gaf vorm aan de decors en was de aanstichter van een nauwe samenwerking tussen de programmamakers: eilanden als Koning Klant en Achter het Nieuws werden geïntegreerd. De camera's moesten op wielen, besloot de vormgever tegen de zin van de technici. Er werden 30-seconden-filmpjes gemaakt, aanvankelijk met de hand en daarna ook op de computers van de Amerikaanse Dolphin Studio's waar toen ook de eerste Star Wars film werd geanimeerd. Nog altijd beschouwt hij die filmpjes als hoogtepunten in zijn carrière.

‘Vier weken werk per stuk, tijdrovend maar prachtig. Totdat we in Amerika zagen dat het vaak ook op de computer kon. Twaalfhonderd dollar per uur, maar wel in twee uur klaar. Het enige wat ik nog hoefde te doen was een perfect styling-script en storyboard sturen.’

Niet de kijkcijfers of de kosten deden zijn aanpak de das om. De grootste oppositie tegen het totaalconcept kwam van de televisiemakers zelf. Die waren niet bereid tot samenwerking, omdat hun autonomie in het geding was. Tot ongenoegen van de directie werd het project beëindigd, de decors werden ontmanteld en vernietigd, de haan was gecastreerd. Vara Visie was geschiedenis en de art director noemde zichzelf weer grafisch vormgever.

Duo's Swip Stolk legt op dit moment de laatste hand aan een boek over zijn werk dat in juli zal verschijnen. Een geschenk om je eigen geschiedenis te mogen samenstellen, maar ook een lastige confrontatie met al die stadia van een carrière, temeer omdat hem bij ieder project

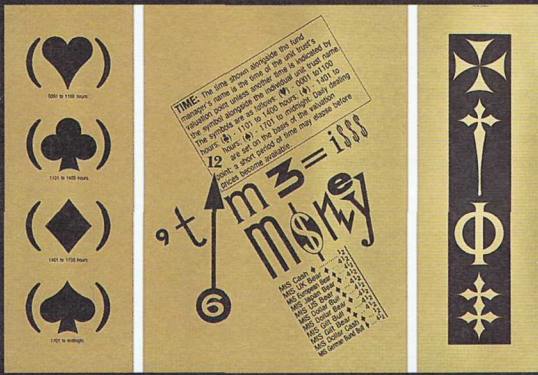

7

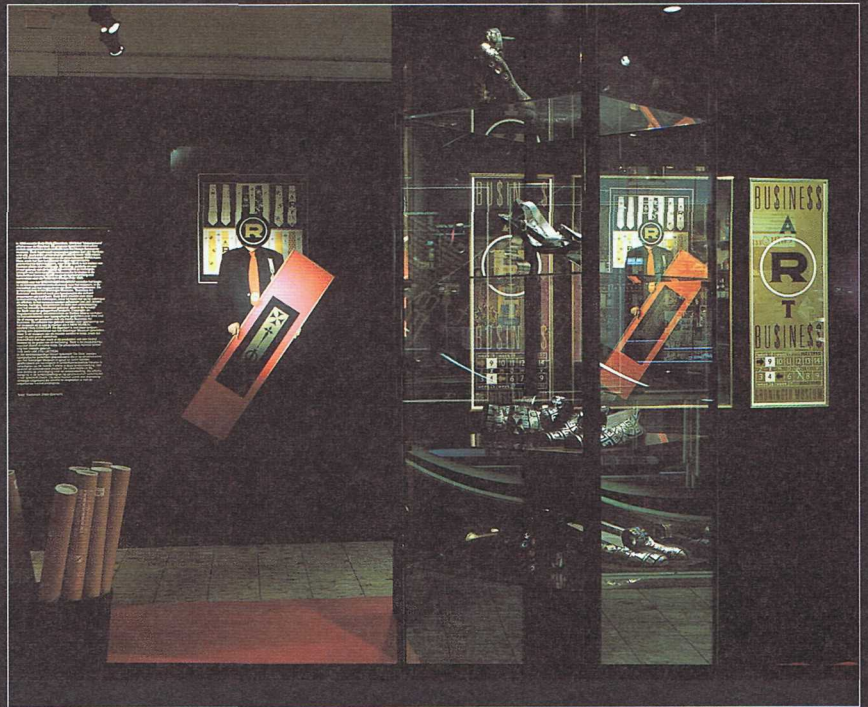

11

- 7 Business Art / Art Business, schoenontwerpen van Jan Jansen met copyright dessins van Swip Stolk, 1993
- 8 Business Art / Art Business, typografische gedachten (litho's), tentoonstelling Groninger Museum, 1993. The time of money 1 – the time of money 2 – the life of money
- 9 Business Art / Art Business, 2nd use collection, Bijenkorf Amsterdam, 1995
- 10 Omslag schetsboek voor Alessandro Mendini, Groninger Museum, 1988
- 11 Mary Waters, omslag voor catalogus, Galerie Flatland, Utrecht, 1999
- 12 Mingei-affiche, tentoonstelling Groninger Museum, 1999
- 13 Toegangsbewijs, Groninger Museum, 1994

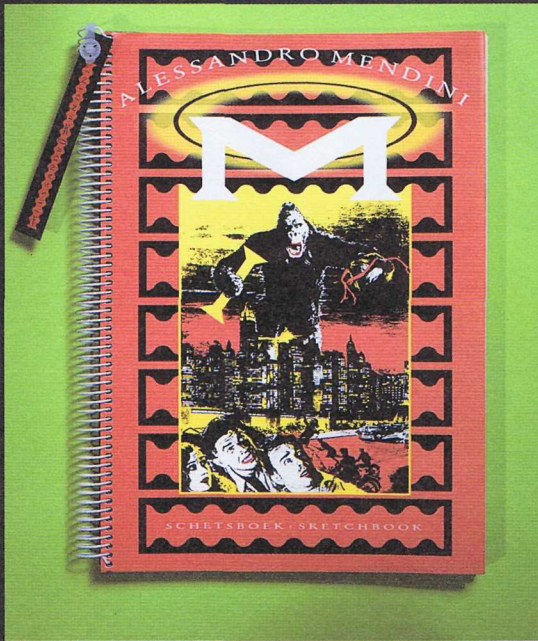

8

9

'Frans Haks' kracht als opdrachtgever was dat hij geen bevestiging zocht voor wat hij zelf al vond!

10

**BEWIJS VAN TOEGANG
TICKET**

MUSEUMEILAND 1, GRONINGEN
POSTBUS 90, 9700 ME GRONINGEN

INFO 0900-8212132 FAX 050-3120815 TEL 050-3666555

OPENINGSTIJDEN
 DINSDAG T/M ZONDAG: 10.00 - 17.00 FEESTDAGEN
 GESLOTEN: 'S MAANDAGS, 1 JANUARI, 25 DECEMBER

GRONINGER MUSEUM

OPENING HOURS
 TUESDAY - SUNDAY: 10 A.M. - 5 P.M. HOLIDAYS
 CLOSED ON MONDAY, 1 JANUARY, 25 DECEMBER

MUSEUMEILAND 1, GRONINGEN
P.O. BOX 90, 9700 ME GRONINGEN/THE NETHERLANDS

INFO 0031900-8212132 FAX 003150-3120815 TEL 003150-3666555

13

20th DEC 07
 1998 1999

Paint it Red
05 DEC 28
 1898

Schilderijen
 16e-20e eeuw
05 DEC 28
 1898

Quik & Co
12 DEC 14
 1898

MININGHEIT
 De Montgomerie collectie van Japanse volkskunst

12

weer het verhaal te binnen schiet. Eén ding bleef hem tot nu toe bespaard: schaamte over wat hij aantreft. 'Alles wat ik heb gedaan, deed ik altijd met volle overtuiging. Ik kom geen dingen tegen waar ik niet meer achter kan staan. Het verschil met wat ik nu maak, is hooguit dat ik mijn eigen motieven inmiddels beter kan doorgronden. Ik kan er meer mee spelen.'

Het boek verschijnt ter gelegenheid van een grote overzichtstentoonstelling van Stolks ontwerpen in het Groninger Museum (die hij samen met Marc Wilson vorm geeft). Jarenlang was zijn werk nauw met het museum verbonden. Of eigenlijk met de toenmalige directeur, Frans Haks, met wie hij in 1968 – toen nog in Utrecht – voor het eerst een tentoonstelling maakte.

Wederzijdse herkenning was de basis van dit tweemanschap dat tot aan Haks' vertrek uit Groningen stand zou houden. 'Natuurlijk is Frans te vroeg vertrokken. Plotseling was ik mijn maatje kwijt. Zie daarover zijn boek 'Een pissende poes' en 'Een calculerende terriër'.'

Stolk: 'Je had in de museumwereld meer van die duo's: Jan van Toorn en Jean Leering in het Van Abbe; Crouwel en De Wilde in het Stedelijk. Zij stonden voor een opvatting; inhoudelijk en qua vormgeving. Zonder daar een waardeoordeel over uit te spreken, moet je constateren dat die tijd voorbij is. Zoals het Centraal Museum er een tijd lang bewust voor koos met steeds andere ontwerpers te werken.'

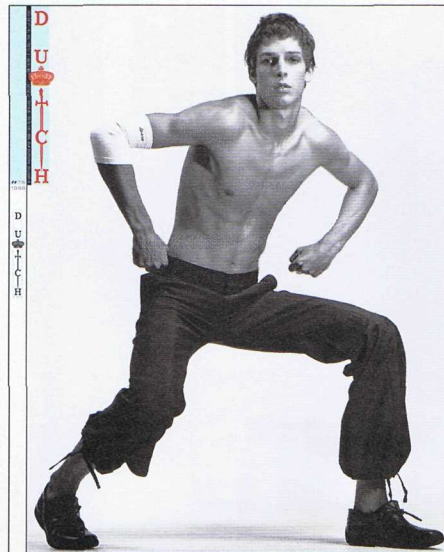
Tussen Frans en mij bestond geen misverstand over de intenties van een tentoonstelling of het beleid van het museum. Bezoekers moesten ook door de wijze van presenteren aan het museum worden gebonden.

De kracht van zijn opdrachtgeverschap was dat hij geen bevestiging zocht voor wat hij zelf al vond. 'Verras me maar!' Een soort grootheid die ook in het ontwerp van Mendini voor de nieuwbouw de ruimte kreeg. Mendini kwam met Starck, De Lucchi en Coop Himmelblau en ik zorgde voor het laatste paviljoen, dat niet gebouwd maar gedrukt werd. Dat was althans de reactie van de architecten. Precies zoals Frans het wilde, hebben mijn ontwerpen groot effect gehad op het imago van het museum.'

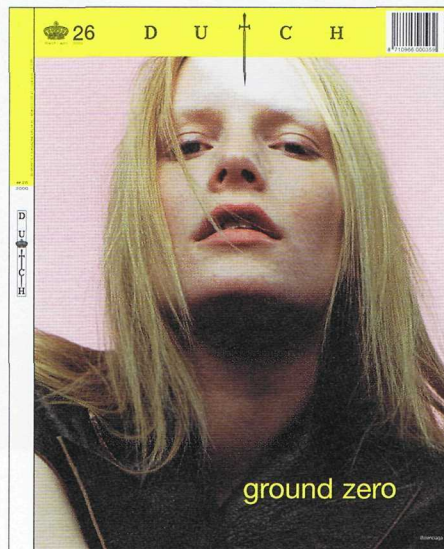
Onzichtbaar 'Swip Stolk: Master Forever' is zijn afscheidstentoonstelling in Groningen. Langzamerhand zal zijn veelbesproken huisstijl plaats maken voor iets nieuws. Het goud, de stervorm die hij ontleende aan de Campidoglio van Michelangelo maar die evenzeer verwijst naar de knallende sterren uit de commerciële beeldtaal, de rijkdom aan beelden uit de collectie; ze zullen onzichtbaar worden. Waarschijnlijk geldt dat ook voor de broodletter: de Eurostyle. Geamuseerd vertelt Stolk over de plotselinge populariteit van dit font dat hij omschrijft als 'de meest vreselijke letter die er bestaat. Ik geloof dat ik de enige ben die weet hoe je ermee om moet gaan.'

Stolk: 'Voor het oude Groninger Museum werkte ik met telkens wisselende images. In de nieuwbouw was juist behoefte aan een sterk beeldmerk. Die housestyle is vaak afgeschilderd als Walt Disney, en in zekere zin is dat misschien ook wel waar. Hij is gebonden aan zijn tijd en vermijdt iedere vorm van pedagogie. Dat haat ik. Ik schrik als ik hoor dat Rudi Fuchs van het Stedelijk een school wil maken... Dat schoolmeesterachtige! Voor mij is noch het museum, noch de huisstijl heilig. Ze zijn in Groningen toe aan iets nieuws; ik ben de eerste om dat te onderschrijven. Ik heb alleen geweigerd een nieuwe ontwerper in te werken, zoals directeur Kees van Twist me heeft gevraagd. Laten ze het risico nu maar met iemand anders lopen. Met hetzelfde duivelse plezier als waarmee Frans en ik destijds het strijdperk betraden, maar dan met een zak vol nieuw vuurwerk dat de hemel fel zal verlichten tot Timboektoe-aan-toe. Gun ze de kans languit op hun bek te lazeren.' •

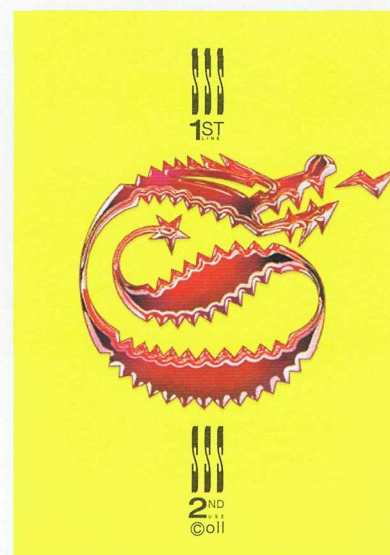
- 14 Cover Dutch, 1999
- 15 Nieuwe toepassing logo Dutch op cover, 2000
- 16 Huisstijl voor Micha Klein, naamkaartjes, 1998
- 17 Catalogus Micha Klein, tentoonstelling Groninger Museum, 1998
- 18 Affiche voor Peiling 4, tentoonstelling Groninger Museum, 1995
- 19 Huisstijl voor Studio Swip Stolk, 1998
- 20 Zelfportret voor affiche, uitnodiging, catalogus, tentoonstelling in het Groninger Museum Swip Stolk: Master Forever, 2000

14

15

19

16

17

PEILING 4

HOLLANDSE NIEUWE!

02	MUSEUMEILAND 1, GRONINGEN	T 21
	POSTBUS 90, 9700 ME GRONINGEN	
APR	06-8212132	M 19 95
	050-3120815	MEI
	050-3666555	
	OPENINGSTIJDEN	
	DINSDAG t/m ZONDAG: 10.00 - 17.00	FEESTDAGEN
	GESLOTEN: 'S MAANDAGS, 1 JANUARI, 28 AUGUSTUS, 25 DECEMBER	

18

'Wie schrikt, twijfelt of esthetisch aan het rillen wordt gebracht, gaat kijken. En wie kijkt is vatbaar voor communicatie!'

20

